

PAPER DETAILS

TITLE: Profesör Walter Björkman'ın Mirası

AUTHORS: éva á CSATÓ,Lars JOHANSON,Ünal ZAL

PAGES: 137-154

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/990813>

PROFESÖR WALTER BJÖRKMAN'IN MİRASI

Éva Á. CSATÓ*

Lars JOHANSON**

Ünal ZAL***

Özet: Tarih boyunca İsveç'in Türk dünyası ile kurmuş olduğu siyasi, sosyal, ekonomik vb. ilişkiler diğer Avrupa ülkelerine göre daha olumlu bir seyir izlemiştir. Başlangıcı 17. yüzyıla kadar uzanan bu ilişkiler akademik bir ilgiyi de beraberinde getirmiştir. Uppsala Üniversitesi bu akademik ilginin olduğu en önemli merkezdir. Türkoloji çalışmalarında bu kadar önemli bir yeri olan Uppsala Üniversitesinin, Carolina Rediviva Kütüphanesinde Osmanlı dönemine ait elyazması ve matbu eserlerden oluşan değerli bir koleksiyon bulunmaktadır. Hediye etme, satın alma, bağışlama vb. şekillerde biraraya getirilmiş olan bu eserler içerisinde diğer Türk dillerine ait çeşitli kitap, gazete vb. materyaller de mevcuttur (Jarring 1977; Johanson 2008; Csató 2014; Zal 2013b)

Carolina Rediviva Kütüphanesinde bulunan yaklaşık 1500 kadar elyazması ve matbu kitap, çeşitli haritalar, İsveç ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ticari ve diplomatik ilişkileri gösteren resmi yazışma metinleri ve fermanlar ile defter şeklinde yaklaşık 500 kadar broşür Carl Johan Tornberg (1849), Karl Vilhelm Zettersteen (1900, 1930, 1935), Oscar Löfgren (1974), Bernard Lewin ve Oscar Löfgren (1992), Ali Muhaddis (2012, 2013) ve Ünal Zal (2013c) gibi araştırmacılar tarafından yapılan çeşitli katalog çalışmalarıyla kayıt altına alınmıştır. Bu kitap ve broşürler şimdiye kadar dijital ortama aktarılmamış, sadece fişlemeleri yapılmıştır (Lewin & Löfgren 1992: 8-9; Björkman 1971: 298). Bazı eserler ise sonradan kütüphaneye kazandırılmış olup henüz kayıt altına alınmamıştır. Yeni kayıt altına alınan bu eserlerden bir bölümü ise İsveçli-Alman Türkolog Walter Björkman'a ait olup, ölümünden sonra ailesi tarafından kütüphaneye hediye edilmiştir.

Bu makalede, Uppsala Üniversitesi Carolina Rediviva Kütüphanesinde bulunan ve Walter Björkman'ın ailesi tarafından kütüphaneye hediye edilen Türkçe eserler ve içerikleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Walter Björkman, Uppsala Üniversitesi, Türkoloji.

The Heritage Of Professor Walter Björkman

Abstract: Throughout the history, political, social, economic relations established by Sweden with the Turkic world have followed a better route than those of the

* Prof. Dr., Uppsala University, Department of Linguistics and Philology.

** Prof. Dr., Uppsala University, Department of Linguistics and Philology.

*** Dr., Uppsala University, Department of Linguistics and Philology.

European countries. The relations dating back to the early 17th century brought about academic interest as well. Uppsala University is the most significant centre of this academic interest. Uppsala University that has such an important place in the works of Turcology keeps a collection of manuscripts and printed works of the Ottoman period in the Carolina Rediviva Library. These works, which were collected via the grants as presents, purchase and donation, consist of books, newspapers and materials belonging to other Turkic languages (Jarring 1977; Johanson 2008; Csató 2014; Zal 2013b).

An average number of 1500 manuscripts, printed books, various maps, commercial and official correspondence documents of diplomacy between Sweden and the Ottoman Empire as well as decrees, and about 500 brochures designed as notebooks that are all kept in the Carolina Rediviva Library were recorded as catalogues by researchers Carl Johan Tornberg (1849), Karl Vilhelm Zettersteen (1900, 1930, 1935), Oscar Löfgren (1974), Bernard Lewin ve Oscar Löfgren (1992), Ali Muhaddis (2012, 2013) and Ünal Zal (2013c). These books and brochures have not yet been transferred into the digital media, but they were classified properly (Lewin& Löfgren 1992; 8-9; Björkman 1971: 298). Some works have been handed over to the library later, but they have not been recorded yet. Some of the newly recorded works belonged to the Swedish-German Turcologist Walter Björkman, and were donated to the library by the family after his death.

In this article, our main focus will be on the Turkic manuscripts and their contents which were donated to the Library of Carolina Rediviva of Uppsala University by the family of Walter Björkman.

Keywords:: *Walter Björkman, Uppsala University, Turcology.*

Giriş

İsveç'in Türk dünyasıyla olan ilişkileri, 16. yüzyıldan itibaren İsveç'in Osmanlı İmparatorluğu ve Kırım Tatarlarıyla kurduğu çok yönlü diplomatik bağlarla güçlenerek günümüze kadar gelmiştir. Bu yoğun temaslar zamanla İsveç'te Türk dillerine karşı akademik bir ilgiyi de beraberinde getirmiştir. Bu akademik ilginin olduğu en önemli merkez ise İskandinavya'nın en eski üniversitesi sayılan Uppsala Üniversitesi'dir. Başlangıcı 17. yüzyıla kadar uzanan İsveç'teki Türkoloji çalışmalarının devam ettiği üniversite, günümüzde de Türk dillerinin öğretildiği ve araştırıldığı bir merkez durumundadır (Jarring 1977; Johanson 2008; Csató 2014).

Türkoloji çalışmalarında köklü bir geçmişe sahip olan Uppsala Üniversitesi'nin, Carolina Rediviva Kütüphanesinde Osmanlı dönemine ait elyazması ve matbu eserlerden oluşan bir koleksiyon bulunmaktadır. Ayrıca kütüphanede diğer Türk dillerine ait çeşitli kitap, gazete vb. materyaller de mevcuttur. Carolina Rediviva Kütüphanesinde ayrıca katalog içine alınmış yaklaşık 1000 kadar elyazması ve matbu kitap, çeşitli haritalar, İsveç ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ticari ve diplomatik ilişkileri gösteren resmi yazışma metinleri ve fermanlar ile defter

şeklinde yaklaşık 500 broşür bulunmaktadır. Bu kitap ve broşürler henüz dijital ortama aktarılmamış, sadece fişlemeleri yapılmıştır (Lewin & Löfgren 1992: 8-9; Björkman 1971: 298) Bazı eserler ise sonradan kütüphaneye kazandırılmış olup henüz kayıt altına alınmamıştır. Kayıt altına yeni alınan bu eserlerden bir bölümü İsveçli-Alman Türkolog Walther Björkman'a aittir. Söz konusu eserler, ölümünden sonra ailesi tarafından kütüphaneye hediye edilmiştir.

Bu makalede, Uppsala Üniversitesi Carolina Rediviva Kütüphanesinde bulunan ve Walter Björkman'ın ailesi tarafından kütüphaneye hediye edilen Türkçe eserler ve içerikleri üzerinde durulacaktır.

Walther Björkman

Uppsala Üniversitesi Carolina Rediviva Kütüphanesinde bulunan Türkçe elyazması ve matbu eserlerin bir bölümü İsveçli-Alman Türkolog Walther Björkman'ın (1896-1996) mirasıdır. W. Björkman'ın ölümünden sonra ailesi, kitaplarının bir bölümünü antikacılara satmış, geriye kalanları ise üniversite kütüphanesine bağışlanmıştır. Bu yazıda ilk kez tarafımızdan kataloğu yapılan ve W. Björkman'ın ailesi tarafından Carolina Rediviva kütüphanesine hediye edilen Türkçe eserler, bunların konularına göre tasnifi ve içerikleri üzerinde durulacaktır. Konuya geçmeden önce W. Björkman'ın hayatı ve çalışmaları ile ilgili bazı bilgiler vermenin faydalı olacağını düşünüyoruz.

W. Björkman, 19 Haziran 1896 yılında Kuzey Almanya'nın Lübeck şehrinde doğmuştur. Babası İsveçli, annesi ise Alman'dır. Liseyi bitirdikten sonra 1915 yılında Bonn, Kiel ve Münih'te eğitim görmüştür. 1919 yılında Kiel Üniversitesi felsefe bölümünde doktorasını yapmış, aynı yıl Hamburg Üniversitesinde asistan olarak çalışmaya başlamıştır. Sekiz yıl sonra İslam Bilimleri alanında doçent olmuştur. 1929'da Berlin'e gitmiş ve şark dilleri bölümünde ilk Arapça profesörü olmuştur. 1929 yılında Arapça profesörü olarak çalışırken 1930 yılında ise İslam Bilimleri doçentliği yapmıştır.

1942 yılında Berlin Üniversitesine Arapça profesörü olarak geçmiş ve 1944'te Breslau Üniversitesinde Türkoloji profesörü olmuştur. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'yı terk etmiştir. 1951 yılında Uppsala'da Türk dilleri doçenti olmuştur. 1953 yılında Ankara Üniversitesine geçmiştir. Eski Şark Dilleri profesörü olarak 1959 yılında tekrar Uppsala'ya dönmüş ve burada 1963 yılına kadar Türk dilleri doçenti olarak çalışmıştır. 1963 yılında ise buradan emekli olmuştur.

Walter Björkman ilk olarak tarih ve filoloji alanlarında çalışmıştır. Kiel Üniversitesinde *Ofen zur Türkenzeit*¹ adlı doktora tezini yazmıştır. Macar başkentinin Osmanlı zamanındaki tarihini ele alan bu tezini yazarken Viyana, Graz ve Budapeşte'deki arşiv malzemelerinden faydalanmıştır. Hamburg'da 1928 yılında

¹ 'Türkler Zamanında Buda'. Buda ve Pest o zamanlarda iki ayrı şehirmiş.

yaptığı Habilitation² çalışmasında ise *Beiträge zur Geschichte der Staatskanzlei im islamischen Ägypten*³ adlı tezi hazırlamıştır. Sözkonusu bu tezin hazırlanması için 1926 yılında bir araştırma bursuyla Türkiye'ye gitmiş ve arşivlerde araştırmalar yapmıştır.

Bu iki monografik çalışmadan başka çok sayıda makale de yazmıştır. Yazdığı bu makalelerin çoğunu *Mitteilungen des Seminars für orientalische Sprachen zu Berlin* ile *Orientalia Suecana* dergilerinde yayınlamıştır. *Des Islam* ansiklopedisinin her iki baskısı için de maddeler yazmıştır. Ayrıca *Orientalistischen Literaturzeitung* ve *Lychnos* dergilerinde tanıtma makaleleri kaleme almıştır. İsveç ve Türkiye arasındaki ilişkiler üzerine önemli araştırmaları bulunan Björkman, başka bir makalesinde ise İsveç ile Mısır ilişkileri üzerinde durmuştur. Yakın dönemlere ait olaylar üzerinde de duran Björkman, 1930'lu yıllarda Irak ve Mısır, II. Dünya Savaşı sırasında Suriye ve Lübnan konularında çeşitli makaleler yazmıştır. Birkaç makalesinde ise Türkiye, Mısır, Irak ve Suriye'deki eğitim sistemini anlatmıştır.

II. Dünya Savaşından sonra Eski Türkiye ve Mısır ilişkileri, Osmanlı-Memlûk ilişkileri, Prens Cem'in Mısır'da kaldığı zamanlar vb. gibi konular hakkında yazıları bulunan Björkman, Osmanlı Edebiyatı Tarihi ile ilgili konularda geniş araştırmalar yapmıştır. 1950'li yıllarda ilk Türkçe mektup koleksiyonları hakkında bir makale kaleme almıştır. Björkman için çok önemli bir çalışma alanı da Fundamenta'nın ikinci cildindeki Eski Osmanlı Edebiyatı ile Klasik Osmanlı Edebiyatı üzerine yazdığı yazılarıdır.

Ayrıca çok iyi bir öğretmen olan W. Björkman Almanya, Türkiye ve İsveç'te öğretmenlik yapmıştır. İsveç vatandaşı olarak büyüyen W. Björkman, hayatı boyunca çok zor şartlarla karşılaşmış ve II. Dünya Savaşı zamanında bütün mal varlığını ve çok sevdiği kütüphanesini kaybetmiştir. 1947 yılının Aralık ayında eşi Eva Hanım ile birlikte Batı Almanya'ya geçmiştir. 1948 yılında ise oradan tekrar İsveç'e göç etmiş ve 1951 yılında ikinci kez İsveç vatandaşlığına geçmiştir. Maddi sebeplerden dolayı Ankara'daki görevini 1959 yılında bırakmak zorunda kalmıştır. Çalıştığı ülkelerin hiçbiri emeklilik haklarını kabul etmemiştir. Emekli olduğu zaman ise çok az bir parayla geçinmek zorunda kalmıştır. Emekli olduktan sonra eşi ile beraber Uppsala'nın Sunnersta kasabasına yerleşmiş ve burada sakin, sağlıklı, doğayla içiçe ve vejeteryan bir hayat yaşamıştır.

Eski Sami dilleri profesörü K. V. Zetterstéen'in evinde kalan Björkman, Türkiye'den Uppsala'ya gelirken birçok kediyi de beraberinde getirmiş ve onları beslemiştir. Osmanlıca derslerinde öğrencilerine genellikle hayvan motifli metinleri seçmiş ve okutmuştur. 100. doğum yıl dönümünü çok yüksek ağaçların altında ruhen ve bedenlen sağlıklı bir şekilde kutlayan W. Björkman, 24 Kasım 1996 yılında 100 yaşında ölmüştür (daha fazla bilgi için bk. Johanson 1997) .

² Büyük doçentlik çalışması.

³ 'İslami Mısır'da Devlet Ofisinin Tarihine Katkılar'.

Walter Björkman'ın mirası

Björkman'ın Uppsala Üniversitesi kütüphanesine bağışlanan eserleri arasında Arapça, Farsça, Almanca, Osmanlı Türkçesi, Çağatay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi ile yazılmış kitaplar, 1944 yılında Azeri Türkçesiyle basılmış bir gazete ve *Ashab-ı Tarikat-ı Aliye*'ye ait bir de resimli harita bulunmaktadır. Bunun yanında Türkçe ve Türk dünyasına yönelik yaptığı çalışmaların notlarını tuttuğu defterler, çalışma notları, çeşitli fotoğraflar ile şahsi dökümanların bulunduğu mazlemeler de yaklaşık beş koli halinde kütüphaneye bağışlanmıştır.⁴

W. Björkman'dan geriye kalan Osmanlıca eserler arasında *Hammer Tarihi* Osmanlıca çevirisi, matbu basım romanlar; Çağatay Türkçesi ile yazılmış divanlar; yine Türkiye Türkçesi ile yazılmış tarih, edebiyat, folklor vb. alanlara ait eserler mevcuttur. Ayrıca 1928 yılında yapılan harf devrimi ve bunun öğretimine yönelik ders kitaplarını da bu miras içerisinde görebiliriz.

Şimdiye kadar bu malzemeler üzerine herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Tarafımızdan bu eserlerle ilgili 2013 yılı içerisinde bir katalog çalışması yapılmıştır. Çalışmamızın ilk aşamasında yaptığımız incelemede Arapça, Farsça ve Almanca eserlerin haricinde toplam 318 Türkçe eserin olduğunu tespit ettik. Bunların 218'i Osmanlı Türkçesiyle yazılmış matbu eserdir. Bunun haricinde Latin harfleriyle yazılmış Türkçe eser sayısı 95'tir. 5 eser ise Çağatay Türkçesi ile yazılmıştır.

Çalışmamızın ikinci aşamasında ise bu eserleri konularına göre tasnif ettik. Walther Björkman'a ait mirasın içerisinde Osmanlı Türkçesiyle yazılmış 75'i edebiyat, 48'i tarih, 37'si din, 20'si biyografi, 10'u eğitim, 6'sı sanat tarihi, 6'sı dil, 5'i tıp, 2'si edebiyat tarihi, 2'si müzik, 2'si coğrafya, 1'i sosyoloji, 1'i hukuk, 1'i ekonomi, 1'i ziraat ve 1'i de felsefe olmak üzere farklı konularda yazılmış toplam 218 eser vardır.

Yine Latin harfleriyle yazılmış Türkçe eserler içerisinde ise 46'sı edebiyat, 12'si dil, 9'u din, 9'u eğitim, 7'si tarih, 6'sı biyografi, 2'si sosyoloji, 3'ü folklor ve 1'de felsefe alanında yazılmış toplam 95 kitap vardır. Çağatay Türkçesiyle yazılmış 5 eserin ise 3'ü din, 1'i biyografi ve 1'i de edebiyatla ilgilidir (Zal 2013a; Zal 2013b: 479-490).

Eserlerin içerikleri

Yukarıda konularına göre tasnifini yapmaya çalıştığımız bu eserler içerik yönüyle de oldukça zengindir. Bu kitapların çoğu birinci baskıdır. Sayıları fazla olmasa da kitapların ikinci baskılarıyla da karşılaşmak mümkündür. Eserlerin çoğu fiziki olarak yıpranmamış, temiz ve kullanılabilir durumdadır. Dikkati çeken bir diğer nokta ise Arap harfli Türkçe eserlerin neredeyse tamamı İstanbul'da basılmışken Cumhuriyet'in kuruluşundan sonraki kitaplar ise genellikle Ankara'daki devlet matbasında basılmıştır.

⁴ Bu notlar içerisinde çıkan az sayıdaki kitap da hazırladığımız kataloga eklenmiştir.

Walther Björkman'a ait mirasın içerisindeki bütün eserler hakkında burada geniş bir şekilde bilgi vermek bu makalenin hacmini çok aşacağından sadece edebiyat, tarih, tıp ve eğitim konularında yazılan bazı eserler ve içerikleri üzerinde durmaya çalışacağız.

Edebiyat kitapları

W. Björkman'ın mirası içerisinde en fazla Türk dili, edebiyatı ve türleri konusunda kitaplar bulunmaktadır. Bu eserlerden 75'i Arap harfli Osmanlı Türkçesi, 46'sı ise Latin harfleriyle yazılmış olup toplam kitap sayısı 121'dir. Konu bakımından oldukça zengin olan bu eserler içerisinde Türk edebiyatına ait hikaye ve romanlar, masallar, mizah ve eğlence kitapları, divanlar, şiir kitapları, atasözleri, biyografi kitapları, çeşitli mektuplar, sözlükler, dergi vb. bulunmaktadır.

Örneğin Abdülhak Hamid'in *Finten* ve *Kahpe*, Yakup Kadri'nin *Nur Baba*, Halide Edip'in *Ateşten Gömlek* gibi eserleri bu miras içerisindeki romanlardan bazılarıdır. Refik Halit Karay'a ait *Memleket Hikayeleri*, Süleyman Tevfik tarafından kaleme alınan *Tutiname*, Billur Köşk hikayeleri olarak yazılmış 15 hikayeden birisi olan ve Selami Münir tarafından kaleme alınan *Hikâye-i Meşhur Kahveci Güzeli*, Ahmet Hidayet tarafından kaleme alınan *Leyla ile Mecnun* ve yazarı belli olmayan *Tahir İle Zühre* de bu miras içerisindeki hikayelerden birkaçıdır.

Selim Nüzhet'e ait *Türk Temaşası [Meddah-Karagöz-Orta Oyunu]*, Hayali Memduh'un yazdığı *Karagöz [Karagözün Gelin Olması, Çifte Sihirbazlar, Karagözün Açılışı, Karagözün Yalova Sefası, Karagözün Divaneliği, Karagözün Sünnet Olması, Karagözün Yazıcılığı, Karagözün Salıncak Sefası]*, yine Burhan Cahid'e ait *Karagöz Fıkraları* ile İkbâl Kütüphanesi Sahibi Hüseyin tarafından bir araya getirilen *Letâif-i Hoca Nasreddin* adlı eserler de mizah ve eğlence konulu kitaplardan birkaçıdır.

Evliya Çelebi'ye ait dört ciltlik *Seyahatname*, Tahsin Ömer'in hazırladığı *Darb-ı Mesellerimiz Hakkında Tahlil-i Tedkikat*, Halide Nusret Zorlutuna'ya ait *Hanım Mektupları*, Ziyaeddin Fahri [Fındıkoğlu] tarafından hazırlanan *Bayburtlu Zihni*, Hacı İsmail Beyzade Osman Bey tarafından hazırlanan ve İstanbul'daki camiler, tekkeler, bunların bulundukları yerler, adresleri ve kimler tarafından yaptırıldıkları hakkında bilgilerin verildiği *Mecmûa-i Cevâmî* hatıra, atasözleri, mektup, biyografi ve dergi türüne ait örnek eserlerden bazılarıdır.

W. Björkman'ın mirası içerisinde Türk şiirine ait kitaplar da vardır. Bu eserlerden biri *Dağların Havası-Manzum roman*'dır. Söz konusu kitabın üzerinde yazarına dair herhangi bir bilgi yoktur. Yaptığımız araştırmada bu şiir kitabıyla ilgili iki farklı bilgiyle karşılaştık. Bunlardan biri Yusuf Ziya Ortaç'a, diğeri ise Nazım Hikmet'e ait olduğu yönündedir. Eser, Seyfettin Özege'nin *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*'nda Yusuf Ziya Ortaç'a ait olarak kaydedilmiştir. Fakat 1982 tarihinde yayınlanan *Bilim ve Sanat* dergisinin 18. sayısında Kemal Sülker

tarafından kaleme alınan bir yazıda ise bu eserin Nazım Hikmet'in imzasız ilk şiir kitabı olduğu belirtilir. Araştırmalarımız sonucunda bu eserin şu anda Nazım Hikmet'in yayınlanan ilk şiirleri arasında olduğunu tespit ettik. Kitapla ilgili aşağıdaki bilgi de bu eserin Nazım Hikmet'e ait olduğunu teyit etmektedir.⁵

Dağların Havası, Nazım Hikmet Ran'ın imzasız olarak yayımlanmış olduğu ilk şiir kitabı. Kitap, Seyfettin Özege'nin vazgeçilmez başvuru kitabı 'Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu'nda Yusuf Ziya Ortaç'ın eseri olarak görüldüğü için yıllarca Nazım Hikmet'in toplu şiirlerinde yer almadı. Sanırım kitap Akbaba Neşriyatı'ndan çıktığı için Seyfettin Özege böyle bir sonuca varmıştır. Ancak *Bilim* ve *Sanat* dergisinin 1982 tarihli 18. sayısında Kemal Sülker'in "Nazım Hikmet'in bilinmeyen bir manzum romanı" başlıklı yazısıyla eserin Nazım Hikmet'e ait olduğu ortaya çıktı ve şairin daha sonraki toplu basımlarında yer aldı. *Dağların Havası*, Librairie de Pera'nın 22 Aralık 2002 tarihindeki 45. Müzayedesinde "Nazım Hikmet'in ilk şiir kitabı" ibaresiyle satışa sunuldu. Ayrıca söz konusu eser, *NTV Tarih* dergisinin 2010 Temmuz sayısında da "NTV Tarih Nazım Hikmet'in İlk Şiir Kitabını Buldu!" başlığıyla yer aldı.

Bunun dışında Ahmet Cevdet tarafından hazırlanan *Asar-ı eslafdan Kemalpaşazade Divanı* ile Çağatayca bir eser olan *Divan-ı Meşreb*, Ziya Paşa'ya ait *Terc-i Bent* ve *Terkib-i Bent*, Yusuf Ziya Hasan Hayrı Paşazâde'ye ait *Birinci Mecmua-i Eş'arım yahud Nevbaharım*, Hamdi Bey'in *Eşar-ı Ziya* ile Reşit Süreyya'ya ait *Bir Tılsımın Nakışları (Sevgi-İstirap)-Şiirler* adlı eserler de bu miras içerisindeki diğer şiir kitaplarından bazılarıdır.

Son olarak yazarı belli olmayan ve Ahmed Nazif tarafından çevrilen *Tercüme-i Elf Leyle ve Leyle (Binbir Gece Masalları)*, Naime Halit Yaşaroğlu'nun kaleme aldığı *Bilgili Hayvan Masalları* ile Muhammed Hüseyin b. Halef Tebrizi'ye ait ve Mütercim Asım tarafından Farsça'dan Türkçe'ye çevrilen *Kitâb-ı Tıbyan-ı Nafî der Tercüme-i Burhan-ı Kat'ı*, Ali Seydi tarafından yazılan *Seci ve Kafiye Lügati* ile Tuhfe Şâhidî'nin eserine bir nazîre olarak Sünbülzade tarafından kaleme alınan *Tuhfe-i Vehbî* adlı Farsça sözlükte bu miras içerisinde yer almaktadır.

Tarih kitapları

W. Björkman'nın mirası içerisinde edebiyat eserlerinden sonra tarih konulu kitaplar sayı bakımından ikinci sırada yer almaktadır. İçinde toplam 55 eserin bulunduğu bu mirasın 48'i Arap, 7'si ise latin harfleriyle yazılmıştır.

Arap harfleriyle yazılmış Türkçe tarih kitaplarının konusu Osmanlı döneminden başlayıp Cumhuriyet Türkiye'sine kadar olan dönemi kapsarken, Latin harfleriyle yazılan kitaplar ise daha çok Cumhuriyetin kuruluşundan sonraki dönemde meydana gelen olaylarla ilgilidir.

⁵ <http://www.nazimhikmet.gen.tr/kitaplari/daglarin-havasi.html>

Hammer-Purgstall tarafından kaleme alınan ve orijinal ismi *Geschichte des Osmanischen Reiches* olan eser bu miras içerisindeki en önemli tarih kitaplarından biridir. *Devlet-i Osmaniye Tarihi* adıyla Türkçe'ye Ata Bey tarafından tercüme edilmiştir. Günümüzde kullanılan kitapların neredeyse tamamı orijinal Almanca metinden değil Ata Bey'in yaptığı bu tercümeden transkribe edilmiştir. Toplam dört kitap şeklinde hazırlanmış olup her kitabın içinde iki cilt bulunmaktadır. Eserin tamamı, Osmanlı Devletinin kuruluşundan Kaynarca Antlaşmasına kadar olan dönemde meydana gelen olayları ve bunlara ait bilgileri içermektedir. Kitabın I. ve II. cildinde, *Tesis-i Saltanatdan İstanbul'un Yıldırım Sultan Bayazıd Han tarafından 2. Muhasarasına kadar (699-803)*; III. ve IV. cildinde, *Konstantiniyyenin Fethinden Bayazıd-i Saninin Biraderi Şehzade Cem'in İrtihaline kadar 857-899 (1453-1494)*; V. ve VI. cildinde, *Sultan Süleyman- Evvelin Cülusundan Avusturya'nın Devlet-i Osmaniye ile Akd Eylediği Mahadiye kadar 922- 953 (1520-1547)*; VII. ve VIII. cildinde ise, *Sultan Murad-ı Salisinin Cülusundan İbrahim Paşa'nın Kanije'yi Fethine kadar 982-1009 (1574-1600)* olan dönem ve bu döneme ait olaylar anlatılmaktadır.

Yine tarihi kaynaklar içerisinde önemli bir yeri olan *Tarih-i Cevdet* de bu miras içerisinde bulunmaktadır. Bu eserde, Osmanlı devletinin 1774'te imzaladığı Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasına kadar geçen dönemdeki olaylar anlatılır. Söz konusu bu zaman dilimi Osmanlı devletinin siyasi, içtimai ve kültürel değişimlerle dolu 30 yıllık bir buhranlı devresini oluşturmaktadır.

Bu miras içindeki Türk-Ermeni ve Türk-İsrail ilişkilerinin anlatıldığı kitaplar ise Osmanlı devleti dönemindeki azınlıklar ve bunlara yönelik olarak uygulanan politikaları göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Yine Osmanlı devleti ile Rusya ve Gürcistan arasındaki ilişkilerin anlatıldığı tarih kitapları da bu mirasın içinde yer almaktadır.

Bursa Rehberi ve *Bursa Kaplıcalarının* anlatıldığı eserlerden ise, Osmanlı zamanındaki Bursa şehri hakkında çeşitli bilgiler edinebiliyoruz. Cengiz Han'ın Anadolu'yu işgalinin anlatıldığı *Cengiz Han ve Hülagu Mezalimi* ile bir Osmanlı toprağı olan Bosna Hersek'in Avusturya'ya bırakılmasının anlatıldığı *Bosna Hersek yahut Osmanlıların Alsas Loreni* adlı eser de bu kitaplar arasındadır.

H. Hasan ve H. Hüseyin'in şehit edildiği Kerbela olayını anlatan *Vak'ayı Kerbelâ* da diğer önemli bir tarihi eserdir. 1909 yılına kadar İstanbul'da meydana gelen son 50 yılın en önemli olaylarının anlatıldığı *İstanbul'da Yarım Asırlık Vaka-yi Mühimme* adlı eser ise dikkat çekicidir.

Son olarak Osmanlı askeri sistemi hakkında bilgilerin verildiği *Ahvalname-i Müellifat-ı Askeriy-i Osmaniye* ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan ve önemli konuşmaların metinlerini içeren *Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Mühim Tarihi Celseler ve Karar* adlı eserleri hem W. Björkman'ın mirasındaki tarih

kitaplarının konu zenginliğini hem de zaman diliminin genişliğini göstermesi bakımından örnek gösterebiliriz.

Tıp kitapları

W. Björkman'nın mirası içerisinde az sayıda da olsa Osmanlı Türkçesi ile yazılmış birkaç tıp kitabı bulunmaktadır. Bunlardan ilki Kasım İzzeddin tarafından kaleme alınan *Mekke-i Mukerreme'de Kolera ve Hıfzıssıhha* isimli eserdir. Yine Hüseyin Halki tarafından yazılan ve Dr. Nurican tarafından Türkçeye çevrilen *Müslümanların Tebabate Ettikleri Hizmet yahut Sabık Ma'rifimizden Bir Nebze* adlı eser de bu hediye edilen kitaplar içerisinde yer almaktadır.

Osman Şevki Uludağ'ın kaleme aldığı *Beşbuçuk Asırlık Türk Tabâbeti Tarihi* ile Ahmed Hamdi tarafından hazırlanan ahlât-ı erbaa teorisinin anlatıldığı Fuzuli'ye ait *Sıhhat u Maraz* adlı eserin de yine bu miras içerisinde bulunduğunu görüyoruz.

Fuzûlî'nin bu eserinde eski tıp anlayışında önemli bir yeri olan ahlât-ı erbaa teorisi hakim olup, bu teori insan bedenini oluşturan dört sıvının (kan, safra, sevda, balgam) dengede olmasıyla bedenin de sıhhatli olacağı esasına dayanır. Söz konusu eserde bu olay şöyle anlatılmıştır:

“Ruh adlı temiz kişi, padişahlığı -birbirine karışarak vücuda sebep olduklarından dolayı ahlât-ı erbaa adıyla anılan- kan, safra, sevda ve balgam adlı dört kardeşe verilen insanlık alemine ayak bastığında beden adlı bir diyar görmüş, ona aşık olup evlenmiş ve sıhhat adlı bir çocuk doğmuştur. Ruh, beden ve sıhhati yanına alıp memleketi teftişe çıktığında işlerini ümid, korku, muhabbet, adavet, ferah ve gam adlı altı memurun yaptığı gönül şehrine gelmiş. Çok beğendiği ümid, ferah ve muhabbeti yanına alıp sevmediği adavet, korku ve gamı ise kovmuş. Onlar da oradan kinle ayrılmışlardır. Ruh, kan, safra, sevda ve balgamı meclisine çağırıp sevdâyı başa, safrayı öde, kanı karaciğere, balgamı da akciğere oturtmuş, ancak daha sonra bu hıltlar sürekli şarap içip böbürlendiklerinden ruhun hatırı bozularak onları azarlamıştır. Gönül şehrinde sürülen adavet, korku ve gam ise bu fırsatı değerlendirip sıhhatin saltanatını yıkmaya and içmişlerdir.” (Eliacık 2010: 131-147).

Eğitim Kitapları

W. Björkman'nın mirası içerisinde kaleme alınan eserlerden 19'u da eğitim konusundadır. Bunların 10'u Arap harfli Osmanlı Türkçesi, 9'u ise Latin alfabesiyle kaleme alınmış eserlerdir. Bu eserlerden biri Mu'allim Naci tarafından *Ta'limi Kıra'at* adıyla kaleme alınmıştır. Meşrutiyet dönemindeki eğitim kurumlarında okutulmak üzere edebiyat, sanat, din, felsefe, tarih, fen ve tabiat bilimleri hakkında bilgilerin bulunduğu bir okuma kitabıdır.

Hemedânizâde Ali Naci tarafından yazılan ve Osmanlıdaki Medreseler ve Dini Eğitim konularının anlatıldığı *Softalar ve Medreseler* diğer bir eserdir. Yine İstanbul'da kurulan eğitim kurumlarından tıp, hukuk ve fen fakültelerinin dersleri

ve içerikleri ile mevzuatları hakkında bilgilerin bulunduğu *Talebe Rehberi* (1926-19279) adlı eser ise Besim Ömer Paşa tarafından hazırlanmıştır.

Yazarı belli olmayan eserlerden biri olan *Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye Salnamesi*'nde ise Osmanlı döneminde kurulan Darüşşafaka mektebinin amacı anlatılır. Esere göre Müslümanların kurduğu Darüşşafaka'nın temelinde, ilk eğitim-öğretim derneği olan "Cemiyet-i Tedrisiyye-i İslamiye" yatmaktadır. Bu kuruluşun başlıca amacı ise "Osmanlı toplumunda İslam unsurunun, modern yaşamın gerektirdiği bilgilerle donatılarak gelişmesi"dir.

Faik Beyzade tarafından kaleme alınan *Yabancılar İçin Türkçe Bir Kıra'at - İkinci Kısım, Seçilmiş Edebi Parçalar-* ise yabancıların Türkçe öğrenmeleri için hazırlanmış ve seçme metinlerden oluşan bir eserdir.

W. Björkman'nın mirası içerisinde, latin hafleriyle kaleme alınmış çocuklara yönelik tarih kitapları, ilk *Türk matbasının kuruluşunu* anlatan kitaplar ile *Mimar Sinan* gibi Türk büyüklerinin hayatlarının anlatıldığı biyografi tarzında eserler de mevcuttur.

Bu miras içerisindeki ilgi çekici eserlerden bazıları ise Türkiye'deki harf devriminden sonra Latin alfabesini öğretmek için yazılmış ilk öğretime yönelik ders kitaplarıdır. İstanbul Milli Eğitim Basımevi tarafından yayınlanmış ilkokul 2. sınıf *okuma kitabı* bu kitaplardan biridir.

Diğer eserler

Walther Björkman'a ait mirasın içerisinde bunların dışında genelde İslamiyetle ilgili bilgilerin yer aldığı dini eserler, Osmanlı ve Cumhuriyet Türkiye'si okullarında okutulan eğitime yönelik kitaplar ile sanat tarihi, müzik, coğrafya, sosyoloji, hukuk, ekonomi, edebiyat tarihi, ziraat ve felsefe konusunda kaleme alınmış birçok eser vardır. Buna ek olarak Çağatay Türkçesiyle yazılmış üçü edebiyat, biri din ve biri de biyografi alanında olmak üzere toplam beş eser de bu miras içerisinde yer almaktadır.

Sonuç

Uppsala Üniversitesi Carolina Rediviva Kütüphanesinde Osmanlı dönemine ait elyazması ve matbu eserlerden oluşan değerli bir koleksiyon bulunmaktadır. Ayrıca kütüphanede diğer Türk dillerine ait çeşitli kitap, gazete vb. materyaller de vardır. Bu koleksiyonun önemli bir bölümü Uppsala Üniversitesinde çalışan oryantalistlerin ölümünden sonra vasiyetleri gereği üniversitenin kütüphanesine bağışlanan kitaplardan, bir kısmı satın alınan ve bir kısmı da hediye yoluyla elde edilen eserlerden oluşmuştur.

Üniversite kütüphanesinde bulunan elyazması ve matbu eserlerin bir bölümü üzerine Carl Johan Tornberg (1849), Karl Vilhem Zetterstéen (1900, 1930, 1935); Oscar Löfgren (1974); Bernard Lewin ve Oscar Löfgren (1992); Ali Muhaddis (2012, 2013) ve Ünal Zal (2013c) tarafından çeşitli katalog çalışmaları yapılmıştır.

Şu anda Uppsala Üniversitesi Carolina Rediviva Kütüphanesinde bulunan gerek katalogu yapılmış gerekse yapılmamış bütün Türkçe eser ve dökümanlarla ilgili Prof. Dr. Éva Á. Csató Johanson'un başkanlığında *Uppsala'da Osmanlı Mirası* konulu bir proje çalışması devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- BJÖRKMAN, Walther (1971). "Mikrofilmsammlung in Uppsala". **Der Islam** 47, 298.
- CSATÓ, Éva Á. (2014). "Uppsala Üniversitesi'nde Türkoloji Çalışmaları", *Bildiriler: Uluslararası Türkçenin Batılı Elçileri Sempozyumu (5-6 Kasım 2012 İstanbul)*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- ELİAÇIK, Muhittin (2010). "Fuzûlî'nin Sıhhat u Maraz'ında Ahlât-ı Erbaanın İşlenişi ve Bir Tıp Eseri Terceme-i Hulâsa-i Tıb İle Mukayesesi", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 27, Konya: 131-147.
- JARRİNG, Gunnar (1977). "Tjurkologija v Švecii". **Sovetskaja tjurkologija** 3: 94-102. Türkçesi: 1980. "İsveç'te Türkoloji araştırmaları". **Belleten** 173: 125-136.
-, (1997). *Central Asian Turkic place-names: Lop Nor and Tarim area: an attempt at classification and explanation based on Sven Hedin's diaries and published works*. Stockholm: Sven Hedin Foundation, National Museum of Ethnography.
- JOHANSON, Lars (1997). "In Memoriam Walter Björkman (1996-1997)". **Orientalia Suecana**, XLV-XLVI: 5-7.
-, (2008). "Turkiska studier i stormaktstidens Sverige". Csató, Éva Á. & Gren-Eklund, Gunilla & Sandgren, Folke (editörler) *En resenär i svenska stormaktstidens språklanskap: Gustaf Peringer Lillieblad (1651-1710)*. 165-180.
- LEWIN, Bernhard & LÖFGREN, Oscar (1992). *Catalogue of the Arabic manuscripts in the Hellmut Ritter Microfilm Collection of the Uppsala University Library. Including Later Accessions*. Edited by Mikael Persenius. Preface by Tryggve Kronholm. (Acta Universitatis Upsaliensis) Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- LÖFGREN, Oscar (1974). *Katalog über die äthiopischen Handschriften in der Universitätsbibliothek Uppsala sowie Anhänge über äthiopische Handschriften in anderen Bibliotheken und in Privatbesitz in Schweden*. (Acta bibliothecae r. universitatis upsaliensis 18.) Uppsala.
- MUHADDİS, Ali (2012). *Fihrist-i kitâb'hâ-yi khaftî-i fârsî dar kitâbkhânih-i dânishgâh-i Uppsala*. (Acta bibliothecae r. universitatis upsaliensis 45.) Uppsala: Uppsala University.
-, (2013). *A consice catalogue of the Persian manuscripts in Uppsala University Library*. (Acta bibliothecae r. universitatis upsaliensis 47.) Uppsala: Uppsala University.
- ÖZGE, M. Seyfettin (1971). *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*, Cilt 1, İstanbul.
- SÜLKER, Kemal. (1982), "Nazım Hikmet'in Bilinmeyen Bir Manzum Romanı", **Bilim ve Sanat**, Haziran 1982, sayı: 18.
- TORNBERG, C. G. (1849). *Codices Arabici, persici et Turcici Bibliothecae Regiae Universitatis Upsaliensis*, Lundae.
- ZAL, Ünal (2013a). "Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit Tarafından İsveç Kralı II. Oscar'a hediye edilen Türkçe elyazması eserler". *The international exhibition and scientific conference "Science, technology and innovative technologies in the prosperous epoch of the powerful state"*, 12-14 Haziran, Aşgabat-Türkmenistan, Bildiri metni.

-, (2013b). “Uppsala Üniversitesinde bulunan Türkçe eserler”, [Demir, Nurettin; Karakoç, Birsal; Menz, Astrid (editörler)], *Türkoloji ve Dilbilim. Éva Á. Csató Armağanı*, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara: 479-490.
-, (2013c). *Walther Björkman’ın mirasından kalan eserlerin kataloğu*. Uppsala. (Yayınlanacak)
- ZETTERSTÉEN, Karl V. (1900). *Verzeichnis der hebräischen und aramäischen Handschriften der Kgl. Universitätsbibliothek zu Uppsala*. Lund.
-, (1930). *Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften der Universitätsbibliothek zu Uppsala*. [Acta bibliothecae r. universitatis upsaliensis 3.]. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
-, (1935). *Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften der Universitätsbibliothek zu Uppsala 2*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.

EKLER

Ek 1: Makalede ismi geçen eserler

Edebiyat kitapları

- [Adıvar], Halide Edip 1339. *Ateşten Gömlek*, Teşebbüs Matbaası, İstanbul.
- Ahmet Hidayet 1299, *Leyla ile Mecnun*, Ahmedî Matbaası, İstanbul.
- Ali Seydi 1323 [1905]. *Seci ve Kafiye Lügati*, Matbaa-i Kütüphane-i Cihan, İstanbul.
- Anonim 1290. [Çev. Ahmed Nazif], *Tercüme-i Elf Leyle ve Leyle* (Binbir Gece Masalları), Langenscheidtsche Kütüphanesi, İstanbul.
- Burhan Cahid, 1926. *Karagözün Fıkraları*, Burhan Cahid ve Şürekası Matbaası, İstanbul.
- Evliya Çelebi *Mehmed Zilli ibni Derviş 1314*. [Haz. Ahmet Cevdet], *Evliya Çelebi Seyahatnamesi I-IV*, İkdâm Matbaası, Dersaadet [İstanbul].
- [Findıkoğlu], Ziyaeddin Fahri 1928. *Bayburtlu Zihni*, İlhami Fevzi Matbaası, İstanbul.
- Hacı İsmail Beyzade Osman Bey 1304. *Mecmûa-i Cevâmî*, Karabet ve Kasbar Matbaası, İstanbul.
- Hamdi Bey 1298. *Eşar-ı Ziya*, Mihran Matbaası, İstanbul.
- Hayali Memduh 1341. *Karagöz (Karagözün Gelin Olması, Çifte Sihirbazlar, Karagözün Aşçılığı, Karagözün Yalova Sefası, Karagözün Divaneliği, Karagözün Sünnet Olması, Karagözün Yazıcılığı, Karagözün Salıncak Sefası)*, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul.
- Hüseyin 1327 [1911]. *Letâif-i Hoca Nasreddin*, Hilâl Matbaası, İstanbul.
- [Karaosmanoğlu], Yakup Kadri 1923². *Nur Baba*, Orhaniye Matbaası, İstanbul.
- [Karay], Refik Halit 1335, *Memleket Hikayeleri*, Orhaniye Matbaası, İstanbul.
- Kemalpaşazade 1313 [1895-1896]. [Haz. Ahmet Cevdet] *Asar-ı eslafdan Kemalpaşazade Divanı*, İkdâm Matbaası, Dersaadet [İstanbul].
- Meşreb 1318 [1900]. *Divan-ı Meşreb*, Taşkent.
- Muhammed Hüseyin b. Halef Tebrizî 1287. [Çev. Mütercim Asım], *Kitâb-ı Tıbyan-ı Nafi der Tercüme-i Burhan-ı Kat’ı*, Matbaa-i Amire, İstanbul.
- Naime Halit Yaşaroğlu 1947. *Bilgili Hayvan Masalları*, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul.
- [Nazım Hikmet Ran] 1341. *Dağların Havası. Manzum Roman*, Marifet Matbaası, İstanbul.
- Reşit Süreyya 1929. *Bir Tilsimin Nakışları (Sevgi-İstırap)*. *Şiirler*, Kader matbaası, İstanbul.
- Selami Münir 1304. *Hikâye-i Meşhur Kahveci Güzeli*, Ala ‘İtidal Matbaası, İstanbul.

- Selim Nüzhet 1930. *Türk Temaşası, Meddah, Karagöz, Orta Oyunu*, Matbaa-i Ebuzziya, İstanbul.
- Süleyman Tevfik 1345-1348. *Tutiname*, Orhaniye Matbaası, İstanbul.
- Sünbülzade 1264 [1847/1848], *Tuhfe-i Vehbî*, ?, İstanbul.
- Tahsin Ömer 1337-1340. *Darb-ı Mesellerimiz Hakkında Tahlil-i Tedkikat*, Evkaf Matbaası, İstanbul.
- [Tarhan], Abdülhak Hamid 1343 [1920]. *Kahpe*, Yeni Matbaa, İstanbul.
- [Tarhan], Abdülhak Hamid 1928². *Finten*, Necmi İstanbul Matbaası, İstanbul.
- Yusuf Ziya Hasan Hayrı Paşazâde 1312. *Birinci Mecmua-i Eş' arım yahud Nevbaharım*, Sakız Şems Matbaası, İstanbul.
- [Yazarı belli değil] 1332. *Tahir ile Zühre*, Şems Matbaası, İstanbul.
- Ziya Paşa, ?. *Terci-i Bent ve Terki-i Bent*, ?, İstanbul.
- [Zorlutuna], Halide Nusret 1342 [1923]. *Hanım Mektupları*, Orhaniye Matbaası, İstanbul.

Tarih kitapları

- Abdülkadir Kadiri 1329. *Bursa Rehberi*, Mu'in-i Hilâl Matbaası, İstanbul.
- Ahmed Muhtar 1312. *Ahvalname-i Müellifat-ı Askeriy-i Osmaniye*, Tahrir Matbaası, İstanbul.
- Ahmet Cevdet Paşa 1822-1895. *Tarih-i Cevdet*, Matba-i Amire, İstanbul.
- Ali Şadi 1328. *Bosna Hersek yahut Osmanlıların Alsas Loreni*, Süha Matbaası, İstanbul.
- Avram Galanti 1928. *Türkler ve Yahudiler Tarihi (Tarihi, Siyasi Tedkik)*, Kağıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi, İstanbul.
- Basiretçi Ali 1325 [1909]. *İstanbul'da Yarım Asırlık Vaka-yi Mühimme*, Matbaa-yı Hüseyin Enver, Dersaadet [İstanbul].
- Edhem 1291 [1874]. *Vak'ayı Kerbelâ*, Dikran Karabetyan Matbaası, İstanbul.
- Hammer Purgstall 1329. [Çev. Mehmed Ata], *Devlet-i Osmaniye Tarihi I-II, Mebadından Kaynarca Ahdnamesine Kadar (Tesis-i Saltanatdan İstanbul'un Yıldırım Sultan Bayazid Han tarafından 2. Muhasarasına kadar (699-803))*, Keteun Bedrusyan Matbaası, İstanbul.
- Hammer Purgstall 1330. [Çev. Mehmed Ata], *Devlet-i Osmaniye Tarihi III-IV, Mebadından Kaynarca Ahdnamesine Kadar (Konstantiniyyenin Fethinden Bayazid-i Saninin Biraderi Şehzade Cem'in İrtihaline Kadar 857-899 (1453-1494))*, Keteun Bedrusyan Matbaası, İstanbul.
- Hammer Purgstall 1330. [Çev. Mehmed Ata], *Devlet-i Osmaniye Tarihi V-VI, Mebadından Kaynarca Ahdnamesine Kadar (Sultan Süleyman- Evvelin Cülusundan Avusturya'nın Devlet-i Osmaniye ile Akd Eylediği Mahadiye Kadar 922- 953 (1520-1547))*, Selanik Matbaası, İstanbul.
- Hammer Purgstall 1332. [Çev. Mehmed Ata], *Devlet-i Osmaniye Tarihi VII-VIII, Mebadından Kaynarca Ahdnamesine Kadar (Sultan Murad-ı Salisinin Cülusundan İbrahim Paşanın Kanijeyi Fethine Kadar 982-1009 (1574-1600))*, Artın ve Mahdumları Matbaası, İstanbul.
- Kartvel 1922. *Türkiye ve Gürcistan*, Ali Şükrü Matbaası, İstanbul.
- M. Emiri 1308 (1892). *Bursa Kaplıcaları*, Matba-i Emiri, Bursa.
- Piyer Loti 1335 [1919]. *Türkler ve Ermeniler (Memleket Gazetesi Külliyyatından)*, Ali Şükrü Matbaası, İstanbul .
- Tahir'ül Mevlevi 1322. *Cengiz ve Hülagü Mezalimi*, Tevsi'ı Tabaat Matbaası, İstanbul.
- Yazarı belli değil 1338. *Türkiye Büyük Millet Meclisinde Mühim Tarihi Celseler ve Karar*, Akşam-Teşebbüs Matbaası, Dersaadet [İstanbul].

Tıp kitapları

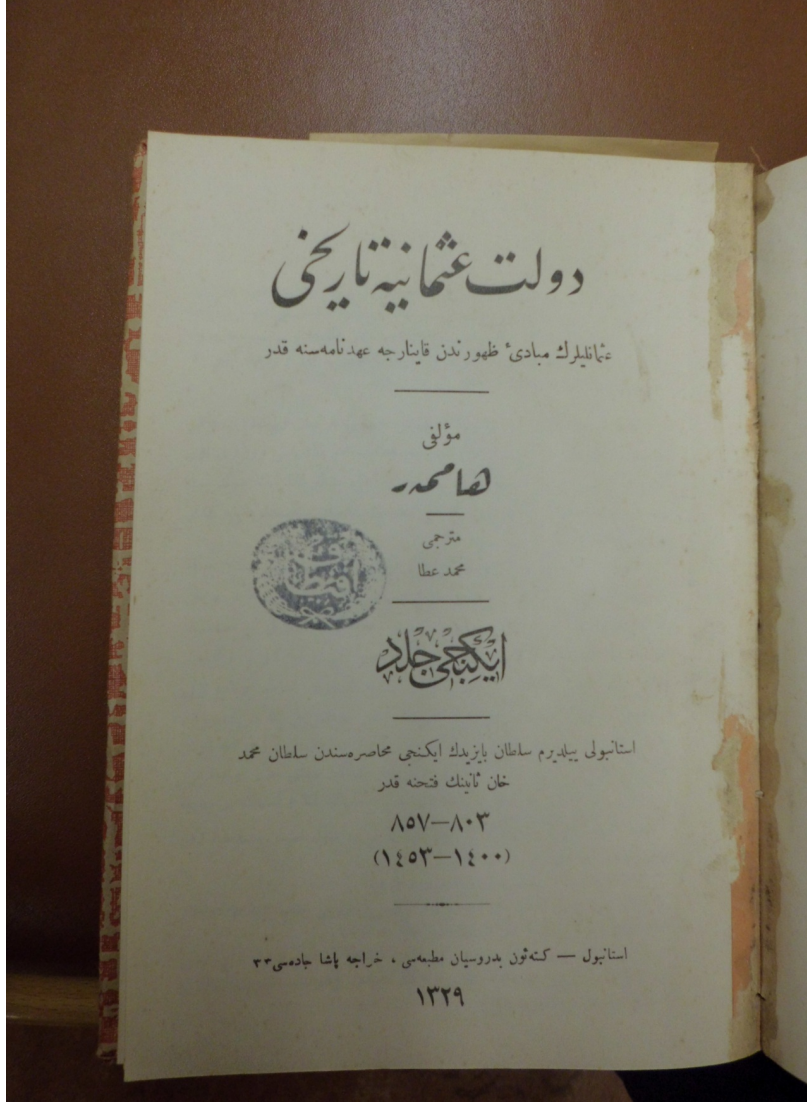
- Dr. Nurican 1300. [Çev. Hüseyin Halki], *Müslümanların Tebabate Ettikleri Hizmet yahut Sabık Ma'rifimizden bir Nebze*, Mihran Matbaası, İstanbul.
- Fuzuli 1328. *Sihhat u Maraz*, [Haz. Ahmed Hamdi], Mihailidi Matbaası, İstanbul.
- Kasım İzzeddin 1327. *Mekke-i Mükerrema'de Kolera ve Hıfzıssıhha*, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul.
- Osman Şevki Uludağ 1341 [1925]. *Beşbuçuk Asırlık Türk Tabâbeti Tarihi*, ?, İstanbul.

Eğitim kitapları

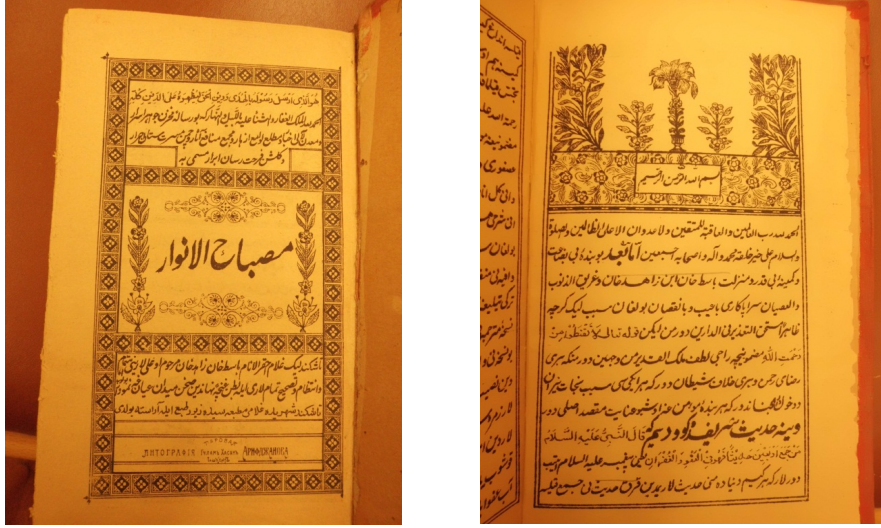
- Ahmet Refik 1929. *İlk Türk Matbaası* (Çocukların Tarih Kitapları – 1), Devlet Matbaası, İstanbul.
- Ahmet Refik 1929. *Mimar Sinan* (Çocukların Tarih Kitapları - 3), Devlet Matbaası, İstanbul.
- Besim Ömer Paşa 1926. *Talebe Rehberi (1926-19279)*, Yeni Matbaası, İstanbul.
- Faik Beyzade ?. *Yabancılar İçin Türkçe Bir Kıra'at. İkinci Kısım, Seçilmiş Edebi Parçalar*, Langenscheidtsche Kütüphanesi, Berlin.
- Hemedânizâde Ali Naci ?. *Softalar ve Medreseler*, Necm-i İstanbul Matbaası, İstanbul.
- Mu'allim Naci 1325. *Ta'limi Kıra'at*, Hilal Matbaası, İstanbul.
- [Yazarı belli değil] 1332. *Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiye Salnamesi*, Hikmet Matbaa-i İslamiyesi, İstanbul.
- [Yazarı belli değil] 1943. *Okuma Kitabı* 2. Sınıf, İstanbul Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Ek 2: Walther Björkman'ın mirasından birkaç örnek

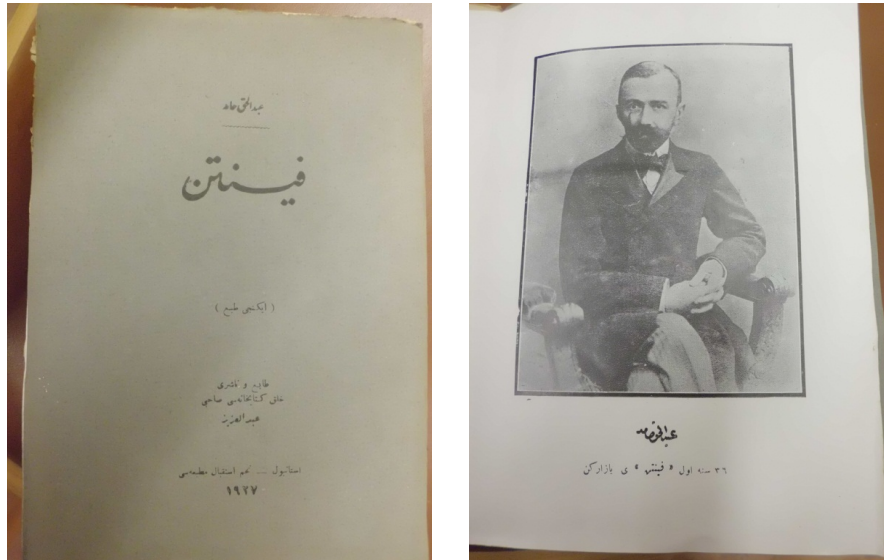
Ek 2. 1. Orijinali Almanca olan *Hammer Tarihi*'nin 2. cildi. Eserin orijinal ismi *Geschichte des Osmanischen Reiches*'tir. Günümüzdeki Türkçe kitapların neredeyse tamamı Ata Bey'in yaptığı bu tercüme kitaptan transkribe edilmiştir.

Ek 2. 2. Basit Han ibn Zahid Han'a ait Çağatay Türkçesi ile 1328 (1909) yılında Taşkent'te basılmış *Misbahü'l Envar*.

Ek 2. 3. Abdülhak Hamit [Tarhan]'nın Servet-i Fünun'da neşredilen *Finten* romanı. Eserin tamamı 1917'de çıkmıştır.

Ek 2. 4.

Nazım Hikmet Ran'ın imzasız olarak yayımlamış olduğu ilk şiir kitabı *Dağların Havası*.

